

5 Аймақты дамытудың стратегиялық жоспары және оны дамыту әдістері

Жақсы жоспарлар жобалаушыларға сәтті, жаман жоспарлар орындаушыларға сәтсіз

Веслав Брудзиньский

Мақсаты: аймақтың стратегиялық даму жоспарының сипаты мен мазмұнын зерттеу, әдістемелік қолдау және оны дамыту әдістері.

Жоспары:

5.1. Аймақтың стратегиялық жоспарының мәні мен мазмұны.

5.2. Өңірдің стратегиялық жоспарын әзірлеу әдістері мен әдістемелік қамтамасыз ету

5.1 Аймақтың стратегиялық жоспарының мәні мен мазмұны

Стратегиялық жоспар - өңірлік бәсекеге қабілеттілікті дамыту туралы тұжырымдамалық ережелерді қамтитын және ұзақ мерзімді стратегиялық көзқарасты іс жүзінде стратегияны іске асыру бойынша нақты шаралар мен ұсыныстармен біріктіретін құжат.

Стратегиялық жоспар күшті және әлсіз жақтарын, сыртқы және ішкі қатерлерді ескере отырып, оны дамытудың басым бағыттарын бөлуге назар аудара отырып, өңірдің аса маңызды мәселелік аймақтарын қозғайды.

Стратегиялық жоспар өңірлік басқару жүйесіне енгізілген үздіксіз процесс ретінде стратегиялық өңірлік жоспарлаудың негізгі құралы болып табылады.

Аймақтық экономиканы стратегиялық жоспарлау - бұл жаңа құбылыс. Тұрақты емес сыртқы ортада циклдік жоспарлау қолайсыз болып табылғандықтан және күтпеген қауіп-қатерлер мен мүмкіндіктер түрінде «стратегиялық тосынсыйлармен» күресу үшін стратегиялық шешімдерді тез арада жүзеге асыру қажет болатындығына объективті қажеттілік туындады.

Нарықтық экономикада стратегиялық аймақтық жоспарлау:

- аймақтың бәсекелестік артықшылықтарын пайдалану;
- дамудың ең үлкен әсерін беретін «өсу нүктелерін» анықтау;
- басым бағыттар бойынша инвестициялық ресурстарды шоғырландыру;
- аумақтық жоспарлаудың ұтымды схемасын дұрыс игеру үшін негіз қалыптастыру;
- өңірлік биліктің заманауи басқару әдістерін қолдану ниетін көрсету.

Аймақтың стратегиялық жоспарының мәні мен мазмұны 10-суретте келтірілген.

Сурет 10 - Аймақтың стратегиялық жоспарының мәні мен мазмұны

Өңірдің *стратегиялық жоспарлау* идеясы:

біріншіден, аумақтың қазіргі және болашағы үшін *жауапкершілікті* тұрғындар мен олар таңдаған билік органдарына беру;

екіншіден, стратегиялық *жоспарлау қызметін* әртүрлі билік органдарының (өңірлік, жергілікті) деңгейлері арасында бөлу;

үшіншіден, *бастаманы қолдау және әлеуметтік-экономикалық мәселелерді шешуге* және аумақтарды дамытуға бағытталған қызметте жергілікті қоғамдастықтардың дербестігін арттыру.

Мазмұны бойынша стратегиялық жоспарлау – бұл, ең алдымен, мақсаттар мен бағдарларды таңдау, қалаған болашақ аумақты салу, өмір сүру,

шаруашылық қызмет және уақытша болу орны, сондай-ақ өңірлік экономика мен әлеуметтік саланың жекелеген салалары ретінде аумақтың бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ететін стратегиялар мен даму бағыттарын айқындау. *Стратегиялық жоспар* жақсы ойластырылған, ерекше миссияны, мақсаттарды нақты тұжырымдауды, міндеттер мен нақты стратегиялық жобалардың біршама аз жиынтығын қамтуға тиіс. *Стратегиялық жоспар* кешенді жоспарға қарағанда, қаланың бәсекелестік нарықтық ортада бейімделуі мен тұрақты дамуы үшін ең бастысын ғана қозғауы тиіс. Стратегиялық жоспарды қалыптастыру кезінде пайдаланылатын бірнеше элементтер:

- *облыстың қазіргі замандағы келбеті* - аумақты сипаттау қазіргі уақытта оны орындау үшін тұтастай алғанда экономиканың, сондай-ақ жекелеген кластерлер мен салалардың артықшылықтары мен кемшіліктеріне талдау жүргізіледі. Салыстырмалы артықшылықтар мен кемшіліктерді түсіну бүгінгі қиындықтарды алға тартып, болашақты сыни бағалауға мүмкіндік береді;

- *аймақтың перспективалық көзқарасы* - стратегиялық басқару нәтижесінде болашақта (ұзақ мерзімді) аумақтың сипаттамасы. Бұл көзқарас, әдетте, көптеген талассыз элементтерді қамтиды - жоғары еңбек өнімділігі, жұмыспен қамтудың өсуі, әртараптандырылған күшті экономика және өмір сүрудің жоғары сапасына негізделген өмір сүрудің жоғары деңгейі. Сыртқы орта мен ұзақ мерзімді жоспарлау кезеңінің тұрақсыздығына байланысты келешектегі сыртқы келбет келешектің нақты және егжей-тегжейлі бейнесін бере алмайды;

- *облыстың ішкі ортасы* - ішкі ортаны талдау «күшті және әлсіз жақтарын» анықтауға, қолданыстағы өткір әлеуметтік-экономикалық мәселелерді және оларды тудыратын жағдайларды анықтайды, қол жетімді әлеуметтік, экономикалық және мәдени қорларды талдайды, өсудің ықтимал бағыттары мен «нүктелерін» анықтайды;

- *аймақтың сыртқы ортасы* - сыртқы ортаны талдау сыртқы әлемдегі әлеуетті қолайлы немесе болашақ үшін қауіпті үрдістерді айқындауға, дамудың ықтимал қауіп-қатерлерін немесе алғышарттарын жасауға бағытталған;

- *Стратегия* - ұзақ мерзімді перспективада өңірдің қалаған жағдайына қол жеткізу бойынша іс-қимыл жүйесі.

Стратегия өңірдің қолда бар әлеуетін, оны іске асыру үшін қолданыстағы алғышарттарды ескереді. Бұл элементтер үш ірі блоктан және тиісті бөлімдерден тұратын өңірдің стратегиялық жоспарына енгізіледі.

Бірінші блок - стратегиялық бағыттарды таңдау және стратегияны іске асыру процестерінің мониторингі үшін маңызды аумақты дамытудың негізгі параметрлері мен сипаттамаларын тіркейтін, жыл сайын немесе екі жылда бір рет жаңартылатын бөлім; дамудың негізгі мәселелерін тұжырымдайды.

Екінші блок – өзіндік стратегиясы, яғни сипаттамасы, стратегиялық мақсаттары мен басымдықтарын дамыту; қызмет бағыттарын іске асыру бойынша алға қойылған стратегиялық мақсаттар; ресурстарын басқару, қолда бар аумағында стратегиясын іске асыру үшін.

Үшінші блок – стратегияны іске асыру тетігі. Мұнда стратегиялық мақсаттарға қол жеткізу үшін басым деп танылған орта және ұзақ мерзімді

басқару бағдарламалары жиналады. Әкімшілік бөлімшелері жүзеге асыратын әртүрлі стратегиялық бағдарламаларды іске асыруға немесе аумақ ресурстарын пайдалануға байланысты нақты іс-шаралар стратегияны іске асыру жөніндегі екі жылдық іс-шаралар жоспарына жинақталады. Осылайша, бұл блок әкімшіліктің әлеуметтік-экономикалық саясатты іске асыру жөніндегі стратегиялық мақсаттары мен ағымдағы қызметін байланыстыруды қамтамасыз етеді.

Қазақстан аймақтарын дамыту бағдарламалары:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 21 шілдедегі №118 Жарлығымен бекітілген *елді аумақтық-кеңістікте дамытудың 2020 жылға дейінгі болжамды схемасы*.

Бағдарламаның мақсаты - өңірлердің перспективадағы өзекті әлеуметтік-экономикалық проблемаларын шешу

Бағдарламаның міндеттері:

- өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуын шектейтін жүйелі мәселелер мен факторларды анықтау және оларды жою үшін жергілікті атқарушы органдардың тиімді іс-қимыл тетігін әзірлеу.

- Астана, Алматы, Шымкент, Ақтөбе және Ақтау қалаларында орталықтары бар агломерацияларды басым дамыту арқылы өңірлік және әлемдік нарықтармен интеграцияланған экономикалық өсудің ұзақ мерзімді орталықтарын қалыптастыру;

- *ауылдық елді мекендерді дамыту*.

- өңірлердің бәсекеге қабілеттілігін арттыру және экономикалық әлеуетті ұтымды кеңістіктік ұйымдастыру және халықты қоныстандыруға *қаржылық қолдау көрсету*.

Іске асыру мерзімдері:

1 кезең - 2011-2012 (пилоттық);

2 кезең - 2013-2020 жж.

2. *Өңірлерді дамытудың 2020 жылға дейінгі бағдарламасы* ҚР Президентінің 2012 жылғы 14 желтоқсандағы "Қазақстан-2050" Стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты" атты Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру шеңберінде әзірленді.

Бағдарлама ҚР Президентінің 21.07.2011 ж. №118 Жарлығымен бекітілген Елді аумақтық-кеңістікте дамытудың 2020 жылға дейінгі болжамды схемасын іске асыру тетіктерінің бірі болып табылады.

Елдің аумақтық-кеңістіктік дамуының 2020 жылға дейінгі болжамды схемасы жаңа өңірлік саясаттың "доктринасы" болып табылады, оның мақсаты экономикалық әлеуетті ұтымды аумақтық ұйымдастыруды және халықтың тыныс-тіршілігі үшін қолайлы жағдайлар жасау.

Мемлекет Басшысы қойған жаңа міндеттерді ескере отырып, қазіргі заманғы қағидаттарда өңірлік дамудың барлық жүйесін жаңғырту қажет. Республикаішілік өңіраралық (трансөңірлік) және макроөңірлік деңгейде стратегиялық басқару жүйесін ұйымдастыру мемлекеттің, өңірлердің, қоғамдық бірлестіктердің, бизнестің және сарапшылық қоғамдастықтың стратегиялық жоспарлау институттарының рөлін арттырумен сүйемелденуі тиіс .

Сонымен қатар, тар ведомстволық тәсілді көздей отырып, көрсетілген бағдарламалық құжаттар елдің аумақтық-кеңістіктік дамуының 2020 жылға дейінгі болжамды схемасында тұжырымдалған мемлекеттік өңірлік саясаттың басымдықтарына әлсіз шоғырланғанын мойындау керек. Бұдан басқа, қолданылып жүрген бағдарламалық құжаттардың сыни талдауы, оларда қарастырылған институционалдық және әкімшілік ресурстардың өзара іс-қимылда жеткілікті түрде үйлестірілмегенін және жиі бірін-бірі қайталайтындығын көрсетті.

3. Өңірлерді дамытудың бірыңғай бағдарламасы "Өңірлерді дамыту", "моноқалаларды дамытудың 2012-2020 жылдарға арналған бағдарламасы", "2011-2020 жылдарға арналған тұрғын үй-коммуналдық шаруашылықты жаңғырту", "2011-2020 жылдарға арналған Ақ бұлақ", "Қолжетімді тұрғын үй 2020" бағдарламаларын біріктіру негізінде әзірленді (11-сурет).

Сурет 11 - Аймақтарды дамытудың бірыңғай бағдарламасының құрылымы

Республика бойынша республикалық бюджеттен инженерлік инфрақұрылымды дамыту үшін өңірлерге жыл сайын шамамен 300 млрд. теңге бөлінеді. Бағдарлама көзделеді:

- халықтың өмір сүру сапасын жақсарту (тіршілікті қамтамасыз ету инфрақұрылымын дамыту - энергетика және жылу көздері, газ, жылу, электр, сумен жабдықтау және су бұру жүйелерін дамыту);

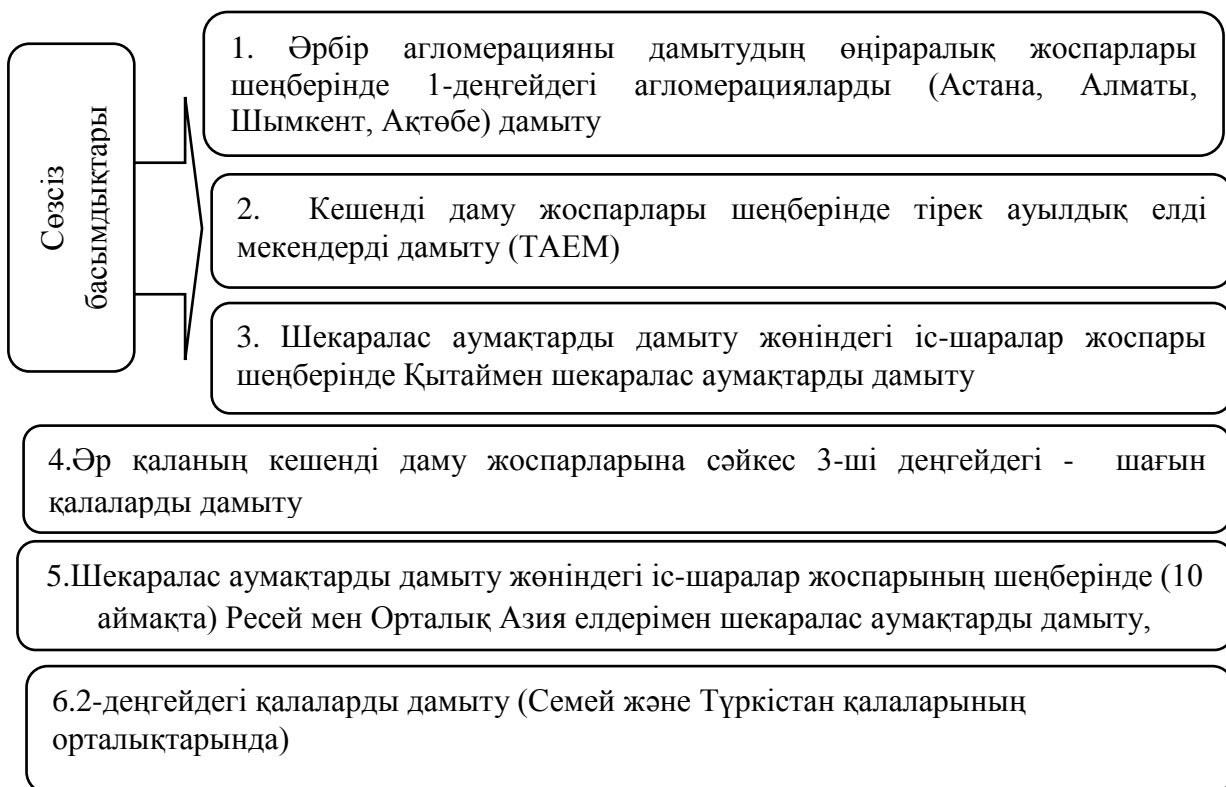
- өңірлердің экономикалық әлеуетін дамыту;

- өңірлердің функционалдық типологиясы мен экономикалық әлеуетіне сәйкес дамуы;

- әкімшілік-құқықтық және экономикалық сипаттағы шараларды айқындау, оларды ішкі шоғырландыруға, нарықтық негізде өзін-өзі ұйымдастыруға және өзін-өзі дамытуға көшуге ықпал етеді (12-сурет).

Өңірлік саясаттың негізгі міндеті - "өсу орталықтарын" қалыптастыру

2015-2020 жылдарға арналған басымдықтардың кезектілігі

Сурет 12 - Жобаларды іріктеу және қаржыландыру саласындағы өңірлік саясаттың басымдықтарын іске асыру механизмі.

Осы бағдарламадан Қазақстанда өңірлердің дамуына көп көңіл бөлінгені, жыл сайын бағдарламалар жаңартылып, жаңа міндеттер қойылғаны көрініп тұр.

5.2 Өңірдің стратегиялық жоспарын әзірлеу әдістері мен әдістемелік қамтамасыз ету

Аймақтың стратегиялық даму жоспарын әзірлеу үдерісін әдістемелік қамтамасыз ету. Стратегиялық басқарудың әртүрлі мектептерін талдау стратегиялық басқару парадигмасының иерархиялық құрылымын құруға мүмкіндік береді. Өңір күрделі әлеуметтік-экономикалық жүйе ретінде сыртқы ортамен (оның ішінде жүйеден тыс мемлекетпен), сондай-ақ ішкі ортамен қатынастардың көптігімен байланысты..

Ұйымдарды стратегиялық басқару парадигмасының құрылымы. Иерархияның үш деңгейіндегі стратегиялар қатынастарын талдау (мемлекет; өңір; аумақтық білім беру және шаруашылық жүргізуші субъектілер) өңірлік стратегиялық жоспарлаудың мынадай детерминанттарын бөліп көрсетуге

мүмкіндік береді:

Мемлекеттің стратегиясы өңірлік стратегиялық жоспарлау процесіне тікелей әсер етуі мүмкін (мемлекеттік өңірлік саясатқа қатысты нормативтік актілерде көрініс табуы мүмкін) және мемлекеттік реттеу өңірге мемлекеттің даму стратегиясы бағытында тиімді дамуға жағдай жасай отырып, аймақтарға жұмсақ әсер еткенде жанама әсер етуі мүмкін.

Аймақтық билік субъективті мақсаттардың көзі болып табылады және шешімдер қабылдау (соның ішінде аймақтық даму стратегиясын таңдауды қоса алғанда) қоғамға ғана емес, сонымен бірге іске асырылған стратегияны табысты деп тануға негізделген.

Социум. Сайлаушылар немесе таңдаушылар уәкілеттік берген аймақ әкімшілігінің басшысы барлық сайлаушылардың мүдделерін ескере алмайды. Әлеуметтік орта қоғамдық ұйымдарды, түрлі бейресми қозғалыстарды құрумен өзекті әлеуметтік мәселелердің "шешілмеуіне" ден қояды. Егер әр түрлі формада көрініс тапқан социумның мүдделерін ескермесе, онда бұл конфронтацияға, сайлау дауыстарын жоғалтуға және өзге де жағымсыз салдарға әкеп соғуы мүмкін (билік құрылымдарының қазіргі стратегиясына қарсы наразылық білдірудің аса түрі революция және қолданыстағы тәртіптерді күштеп құлату болып табылады).

Бизнес. Ең дұрысы, бизнес қандай стратегия таңдалатынына және оны қалай жүзеге асыруға әсер етпеуі керек. Бірақ ірі ұйымдар, сондай-ақ шағын бизнес ұйымдарының қауымдастығы әрқашан өздерінің мүдделерін түрлі жолдармен лоббирледі. Өңір ашық жүйе болып табылады, бұл оның түрлі деңгейлерде энергия мен затпен (өңірдің қызмет ету компоненттерімен аталған дефиницияларды атаймыз) басқа өңірлермен және шаруашылық қызметтің әрбір нақты субъектісіне сәйкес деңгейдегі әлемдік экономикалық-саяси құрылым жүйесінің өзге де кіші жүйелерімен алмасатынын білдіреді.

Әлемдік экономикалық-саяси құрылым жүйесі аймаққа қатысты сыртқы орта болып табылады және оның дамуының стратегиялық ресурсын ұсынады. Белгілі бір жағдайларда қауіп ретінде қабылданатын сыртқы ортаның кейбір факторлары мүмкіндік ретінде қабылдануы мүмкін.

Өңірдің стратегиялық даму жоспарын әзірлеу әдістемесі:

- ол жасалатын функцияның орындалуын қамтамасыз ету;
- құрамы мен құрылымы бойынша артық болмауы;
- қажетті немесе максималды тиімділікпен функцияның орындалуын қамтамасыз ету;
- тиісті біліктілігі бар мамандарға түсінікті болу;
- Әдістеменің функционалдығын қамтамасыз ететін ішкі функциялардың хронологиялық таралуын сипаттау (яғни кезеңдер мен кезеңдер арасындағы өзара байланыс);
- әрбір Ішкі функция бойынша оларды қолдану әдістері мен технологияларын сипаттау;
- ішкі функциялардың орындалуын қамтамасыз ететін субъектілерді сипаттау және оларға қойылатын талаптарды сипаттау (функцияны орындау үшін қажетті субъектілік құрамды сипаттау).

Осылайша, *әдістеме*-бұл талап етілетін функцияны орындау процесін ақпараттық қамтамасыз етудің рөлін орындайтын, кезеңдерді (оның ішінде әрбір кезең бойынша нәтижелер) және әрбір кезең мен тұтастай функцияның қисынды аяқталуын қамтамасыз ететін әдістерді қолдану технологиясын сипаттайтын *әдістер жүйесі*.

Өңірлік стратегиялық жоспарлаудағы басқарушылық шешімдерді әзірлеу кезеңдері стратегияны әзірлеу кезеңдерімен тікелей байланысты: УР әзірлеу кезеңі; стратегияны әзірлеу кезеңі; кезең нәтижесі/ұсыну нысаны.

I.Кезең.Өңірдің стратегиялық даму жоспарын әзірлеу процесін ақпараттық қамтамасыз ету:

1. Мәселені өзектендіру. Стратегияны әзірлеу қажеттілігін өзектендіру. Әкімшілік басшысының өңірді дамытудың стратегиялық жоспарын әзірлеу туралы қаулысы.

2. Ақпаратты жинау және мәселелік жағдайдың модельдеу кезеңі. Өңірлік мақсаттарды және өңірдің даму көрсеткіштерінің жүйесін айқындау және нақтылау. Аймақтың философиясы (көру, миссия), аймақтың мақсаттары. Мақсат жүйесінің егжей-тегжейлі моделі және өңірдің даму көрсеткіштерінің жүйесі

3. Аймақтың ағымдағы күйін анықтау. Күшті жақтары (өзекті құзыреттер) және әлсіз жақтары (мәселелері). Аймақтың сыртқы ортасының жағдайын анықтау. Бағалау критерийлерін және шектеулерді анықтау. Өлшемдер мен шектеулер жүйесі.

II кезең. Өңірдің стратегиялық даму жоспарын әзірлеу.

3. Көптеген өзгерістер үлгілерін қалыптастыру кезеңі:

- эталондық баламалардың коллекциясын қалыптастыру, көптеген эталондық стратегиялар мен бірінші кезектегі жедел мәселелерді шешудің баламалары;

- түпнұсқалық баламаларды әзірлеу, көптеген түпнұсқалық стратегиялар мен бірінші кезектегі жедел мәселелерді шешудің баламалары.

4. Сүзгілеу және таңдау кезеңі.

- өңірдің даму стратегиясын және басты жедел мәселелерді шешу бойынша бірінші кезектегі іс-шараларды таңдау. Өңірді дамыту стратегиясының тұжырымдамасы (оның ішінде өңірді дамыту философиясы) және басты жедел мәселелерді шешу жөніндегі бірінші кезектегі іс-шаралар тізбесі;

- өзгерістер моделін түзету және көрсеткіштер жүйесін әзірлеу;

- өңірдің стратегиялық даму жоспарын қалыптастыру (оның ішінде: саясатты, бағдарламаларды, жобаларды және оларды іске асыру жөніндегі іс-шараларды, сондай-ақ өңірдің даму философиясын түзету). Өңірдің стратегиялық даму жоспары мыналарды қамтиды: өңірдің стратегиялық даму тұжырымдамасы; бірінші кезектегі іс-шаралар; оларды іске асыру жөніндегі іс-шараларға дейін нақтыланған саясат, бағдарламалар мен жобалар; өңірдің даму көрсеткіштерінің жүйесі (стратегиялық даму карталары);

- *өңірдің даму көрсеткіштері жүйесін түзету және нақтылау Өңірлік даму стратегиясы - бұл белгіленген мақсаттарға қол жеткізу тәсілі, құралы,*

шаруашылық қызметті және қоғамның аумақтық ұйымын (өмірін) басқару нысаны.

Стратегияны дұрыс таңдау күш-жігер мен ресурстарды, Экономикалық даму әлеуетін іске асыруға шоғырландыруға және сол арқылы нарықтық жағдайларда өңірлердің тиімді дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Стратегияны әзірлеу барысында шаруашылық жүргізудің жаңа жағдайларында өңірлердің орны, рөлі және функциялары анықталады, трансформацияланатын экономикада өңірді дамытудың стратегиялық басымдықтары айқындалады, жаңа институционалдық ортада стратегияны іске асырудың экономикалық, қаржылық және ұйымдастырушылық тетіктері негізделеді.

Әрине, жеке аймақтың даму стратегиясы елдің даму стратегиясына үйлесімді түрде енгізілуі және онымен біртұтас тұтастықты құрауы тиіс. Өңірлік даму мақсаттары жүйесін қалыптастыру стратегиялық жоспарлаудың маңызды кезеңі болып табылады.

Мәні бойынша, бұл кезең-бұл өңірдің қызмет етуінің барлық маңызды аспектілерінде тиісті мерзімде қалауын анықтау.

Мақсат қою рәсімі өңір дамуының күрделі мәселелерін анықтау және реттеу процесінен басталады. Оларды анықтаудың *негізгі әдісі* өңірлік экономикадағы сәйкессіздіктерді анықтауға, оларды нарықтық қатынастар жағдайында жою жөніндегі шараларды әзірлеуге бағытталған экономикалық-статистикалық талдау болып табылады. Елдің барлық аймақтық кіші жүйесі, оның барлық құрамдас бөліктері талдауға ұшырайды.

Салалық құрылымды талдау кезінде өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, құрылыс, көлік дамуының арақатынасы мен серпіні анықталады. Негізгі көрсеткіштер ретінде өндіріс және тұтыну, өнімді әкелу және шығару, жас-жыныстық және кәсіби-біліктілік құрылымы бойынша халықты жұмыспен қамту көлемі болып табылады. Талдау өңірлік меншіктің барлық түрлері бойынша жүргізіледі.

Экономиканың даму қарқыны мен деңгейлерінің арақатынасы, оның әлеуметтік бағдарлану дәрежесі өндірістің жалпы көлеміндегі халық тұтынатын тауарлар өндірісінің үлесі, азық-түлік емес және азық-түлік тауарларымен өзін-өзі қамтамасыз ету деңгейі, халық табысының деңгейі, төлемге қабілетті сұраныстың құрылымы, тұтыну нарығының сыйымдылығы мен құрылымы бойынша айқындалады.

Жұмыс орындары мен еңбек ресурстарының теңгерімділік дәрежесі өндірістік қуаттар мен еңбек өнімділігінің теңгерімдік есептері, ресми және жасырын жұмыссыздық деңгейін, жұмыс күші нарығының көрсеткіштерін айқындау негізінде белгіленуі мүмкін.

Шаруашылықтың көп мақсатты, аумақтық ресурстармен (жер, Орман, Су) қамтамасыз етілуі, олардың экономиканың дамуына шектейтін немесе ынталандыратын әсері табиғи ресурстарға құқықтарға қатысты өңір құзыретінің қажетті деңгейін белгілеуді, тиісті нормативтік-заңнамалық актілерді қабылдауды талап етеді.

Қоршаған ортаның жай-күйіне, неғұрлым экологиялық қауіпті аумақтар,

салалар, өндірістер мен кәсіпорындар бөле отырып, аумақтың экологиялық сыйымдылығын пайдалану параметрлері мен дәрежесін анықтауға қатысты да солай айтуға болады.

Қайталама ресурстар мен өндіріс қалдықтарын пайдаланудың ауқымы мен серіні пайда болатын қайталама ресурстардың, өндірістік және тұрмыстық қалдықтардың және оларды кәдеге жаратудың арақатынасы бойынша, оның ішінде жергілікті өндірістік қуаттарды пайдалана отырып белгіленеді. Негізгі өндірістік процестердің (циклдардың) аяқталуы және олардың ұтымдылығы өнімді шығару құрылымы, жергілікті жерде өңделетін өндірілетін немесе өндірілетін шикізаттың үлесі, өндірістік процестердің әртүрлі сатыларындағы өндірістік қуаттардың арақатынасы бойынша анықталады.

Өндірістік инфрақұрылымның – энергетиканың, көліктің, құрылыс базасының және т.б. – өңірдің қажеттіліктеріне сәйкестігі отын-энергетикалық теңгерімнің, электр энергиясы теңгерімінің, көлік желісіне түсетін жүктеменің, жөндеу кәсіпорындарының, құрылыс-монтаж ұйымдарының және құрылыс материалдары өнеркәсібі кәсіпорындарының қуаттарының теңгерімінің инвестициялық параметрлеріне деректері бойынша белгіленеді.

Қаржылық әлеуетті, өзін – өзі қаржыландыру мүмкіндіктерін анықтау (қаржы балансы және бюджеттерді атқару бойынша) - мақсатқа жету процесінің талдамалық сатысының басты және қорытынды кезеңі.

Өңірлік дамуды талдауда пайдаланылатын жалпы әдістемелік тәсіл қалыптасқан нарықтық конъюнктура жағдайында ресурстардың қандай да бір түрлерінің тапшылығын (немесе артығын) баланстық есептеу негізінде айқындау болып табылады. Бұл ретте ресурстарды аумақтық "байлау" дәрежесін және оларды өңірде пайдалану шарттарын ескеру қажет.

Өңірлік даму мақсаттарын қалыптастыру жөніндегі жұмыстардың келесі кезеңдері::

- проблемалық жағдайдың пайда болу себептерін ашу мақсатында проблемалық жағдайларды проблемаға және кіші жағдайға құрылымдау ("ыдырату") ;

- аймақты дамытудың "мақсаттар ағашын" қалыптастыру, яғни аймақтық проблемаларды шешуге, экономикалық стратегияны қалыптастыруға бағытталған мақсаттар;

- мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған нақты міндеттерді қою (дамудың перспективалы бағдарлары ретінде).

Мәселелік жағдайдың мазмұны институционалдық, өндірістік, әлеуметтік-экономикалық проблемалар кешенін талдау барысында ашылады. Аталған проблемалардың ішінде қаржылық, демографиялық және экологиялық аспектілер қарастырылады. Әрбір проблема бірқатар кіші бағытқа бөлінеді, ал кейіннен оларды талдау және алынған нәтижелерді біріктіру негізінде өңірдің әлеуметтік-экономикалық дамуының негізгі (басты) мақсаты белгіленеді.

Негізгі мақсатқа қол жеткізуге бағытталған міндеттер экономикалық, әлеуметтік, табиғат қорғау салалары бойынша жеке тұжырымдалады. Өңірлік дамуды, сыртқы экономикалық байланыстарды реттеуді (басқаруды) жетілдіру,

өңірдің мүдделерін кез келген деңгейде қорғау жөніндегі міндеттер жеке қойылады.

Бақылау сұрақтары:

- 1.Өңірдің стратегиялық жоспарының мәні мен мазмұны.
- 2.Өңірдің стратегиялық жоспарын әзірлеу әдістері мен әдістемелік қамтамасыз ету.
- 3.Аймақтық стратегиялық жоспарлаудағы басқарушылық шешімдерді әзірлеу кезеңдері.
- 4.Аймақты басқару өңдеу кезеңіне қандай элементтер кіреді?
- 5.Стратегияны әзірлеу кезеңінің құраушылары.
- 6.Кезең нәтижесін рәсімдеу / ұсыну нысаны.